

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Το χιούμορ στη σχολική τάξη

POST GRADUATE THESIS

Humor in the classroom

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ/NAME OF STUDENT

Γεωργακοπούλου Ευαγγελία

Georgakopoulou Evangelia

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Μουσένα Ελένη

Mousena Eleni

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2020

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS
Humor in the classroom

GEORGAKOPOULOU EVANGELIA
19013
mscedt19013@uniwa.gr

FIRST SUPERVISOR
MOUSENA ELENI

SECOND SUPERVISOR
PANAGAKOS IOANNIS

AIGALEO 2020

Δήλωση εργασίας μεταπτυχιακής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Γεωργακοπούλου Ευαγγελία του Αριστομένη, με αριθμό μητρώου 19013, φοιτήτρια του Διδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων του των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι 01/01/2022 και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

Ευαγγελία Γεωργακοπούλου

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων». Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Ελένη Μουσένα για την πολύτιμη βοήθειά της σε κάθε βήμα εκπόνησης της εργασίας και τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Ιωάννη Παναγάκο για τη στήριξη κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας και της συγγραφής.

Ευχαριστώ πολύ τους γονείς μου και τον σύζυγό μου για την ηθική υποστήριξη και αγάπη που δείχνουν σε κάθε μου βήμα.

Αφιερώσεις

Αφιερώνω την εργασία σε όλους τους μαθητές μου, που αποτέλεσαν και αποτελούν έμπνευση και κίνητρο των επιστημονικών μου αναζητήσεων.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία που αναφέρεται σε θέματα εκπαίδευσης, διδακτικής και ψυχολογίας σχετικά με τη χρήση του χιούμορ στη σχολική διαδικασία. Αφού γίνεται αποσαφήνιση του όρου του χιούμορ και ανάλυση των μορφών του, ακολουθεί αναφορά θεωρητικών προσεγγίσεων από κοινωνιολογική, ψυχαναλυτική και γνωσιακή σκοπιά. Στη συνέχεια, συνδέεται η χρήση του χιούμορ με το γέλιο και διερευνώνται τα όρια του χιούμορ και η διάκρισή του σε θετικό και αρνητικό. Το δεύτερο μέρος της εργασίας εστιάζει στη χρήση του χιούμορ συγκεκριμένα από τον εκπαιδευτικό στη σχολική τάξη. Είναι ευρέως γνωστό ότι η σωστή χρήση του χιούμορ στη διδακτική πράξη δημιουργεί θετικό σχολικό κλίμα και βελτιώνει την επικοινωνία του εκπαιδευτικού με τους μαθητές του. Στην παρούσα εργασία, αναλύονται τα οφέλη της χρήσης του στη διδακτική πράξη αλλά και οι αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η απρόσκοπτη χρήση του. Παράλληλα, εξετάζεται η επίδρασή του στις επιδόσεις των μαθητών και παρουσιάζονται μέθοδοι της χρήσης του στο σχολικό περιβάλλον.

Abstract

This dissertation examines the Greek and foreign language literature that refers to issues of education, teaching and psychology related to the use of humor in the school process. After clarifying the term of humor and analyzing its forms, a report of theoretical approaches from a sociological, psychoanalytic and cognitive point of view follows. Then, the use of humor is connected with laughter and the limits of humor and its distinction between positive and negative are explored. The second part of the work focuses on the use of humor specifically by the teacher in the classroom. It is widely known that the proper use of humor in teaching practice creates a positive school climate and improves the teacher's communication with the students. In the present work, the benefits of its use in teaching practice and the negative effects of its smooth use are analyzed. At the same time, its effect on students' performance is examined and methods of its use in the school environment are presented.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	x
<i>Abstract</i>	xii
<i>Πρόλογος</i>	1
Κεφάλαιο 1 – Χιούμορ: Ένα ελκυστικό πεδίο έρευνας.....	3
1.1 Ιστορική αναδρομή – Αναζήτηση ορισμού	3
1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις.....	4
1.2.1 Θεωρία ανωτερότητας/υπεροχής (κοινωνιολογική)	4
1.2.2 Θεωρία εκτόνωσης (ψυχαναλυτική).....	5
1.2.3 Θεωρία ασυμφωνίας/ασυμβατότητας (γνωσιακή)	5
1.3 Πώς αντιλαμβανόμαστε το χιούμορ	6
1.4 Χιούμορ και γέλιο.....	7
1.5 Μορφές του χιούμορ.....	8
1.5.1 Θετικό και αρνητικό χιούμορ.....	8
1.5.2 Το αυθόρμητο χιούμορ	8
1.5.3 Το τυχαίο χιούμορ.....	10
1.6 Τα όρια του χιούμορ.....	10
1.7 Θετικές επιδράσεις του χιούμορ.....	11
1.8 Χιούμορ και εξουσία	13
Κεφάλαιο 2 – Το χιούμορ στη διδασκαλία.....	14
2.1 Οφέλη της χρήσης του χιούμορ στη σχολική τάξη	14
2.1.1 Θετικό σχολικό κλίμα	14
2.1.2 Κοινωνικά οφέλη.....	15
2.1.3 Χιούμορ και σχολικές επιδόσεις	16
2.1.4 Χιούμορ και μνήμη.....	16
2.1.5 Χιούμορ και δημιουργικότητα	16
2.1.6 Δασκάλων οφέλη	17
2.2 Αρνητικές επιπτώσεις της χρήσης του χιούμορ.....	18
2.3 Κατάλληλη και ακατάλληλη χρήση του χιούμορ στη σχολική τάξη.....	19
2.3.1 Το «παιδαγωγικό» χιούμορ	20
2.4 Εφαρμογή του χιούμορ στην τάξη	21
3. Συμπεράσματα	23
Αναφορές.....	24

Πρόλογος

Η χρήση του χιούμορ στη σχολική τάξη, ως ερευνητικό αντικείμενο, έχει απασχολήσει την επιστημονική κοινότητα μόλις τα τελευταία χρόνια. Η ελληνική βιβλιογραφία είναι πολύ περιορισμένη, ενώ από την ξενόγλωσση βιβλιογραφία ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να αντλήσει πληροφορίες από ποικίλες θεματικές που άπτονται της ζητούμενης.

Έπειτα από μελέτη συγγραμμάτων και επιστημονικών άρθρων, στην παρούσα Διπλωματική Εργασία αφού αποσαφηνιστούν ο όρος και τα είδη του χιούμορ, θα γίνει βιβλιογραφική ανασκόπηση που θα αφορά στη χρήση του από τον εκπαιδευτικό στη σχολική τάξη. Στο πλαίσιο του θέματος αυτού θα αναλυθούν οι επιδράσεις που έχει το χιούμορ στο σχολικό κλίμα της τάξης, στη μαθησιακή διαδικασία αλλά και στην επίδοση των μαθητών.

Η παρουσία του κατάλληλου είδους χιούμορ θεωρείται ότι συμβάλλει στη διαμόρφωση θετικού κλίματος στην τάξη (Ziv, 1988). Η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών μετατρέπεται από απρόσωπη σε προσωπική και μοναδική. Επιπρόσθετα, όπως έχει διαπιστωθεί, το χιούμορ και το γέλιο βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των ανθρώπων και επομένως κατ' επέκταση κάνουν την εκπαιδευτική διαδικασία πιο ευχάριστη (Χανιωτάκης, 2010). Με τη χρήση του χιούμορ οι μαθητές νιώθουν ενδιαφέρον και συμπάθεια από τον δάσκαλο (Ziv, 1988). Παράλληλα, υποστηρίζεται ότι το θετικό κλίμα που δημιουργεί το χιούμορ στη διδασκαλία ανακουφίζει τους μαθητές από το λεγόμενο σχολικό άγχος και την ένταση (Banas, Dunbar, Rodriguez, & Liu, 2011).

Σε ό,τι αφορά στη μαθησιακή διαδικασία, το χιούμορ, ως εργαλείο διαχείρισης της τάξης, προσελκύει την προσοχή και τροφοδοτεί τη σκέψη, καλλιεργεί δεξιότητες όπως είναι η πρόβλεψη και η λήψη αποφάσεων και βοηθά να λυθούν δύσκολα προβλήματα με δημιουργικούς τρόπους (Wallinger, 1997). Σχετικά με τις σχολικές επιδόσεις, έχει παρατηρηθεί ότι τα χιουμοριστικά σχόλια στο μάθημα βοηθούν τους μαθητές να θυμούνται καλύτερα όσα διδάχθηκαν, σε αντίθεση με τη διδασκαλία η οποία δε χαρακτηρίζεται από προσθήκες χιουμοριστικών σχολίων (Carlson, 2011). Για παράδειγμα, σύμφωνα με έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί, φοιτητές σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία σε εξετάσεις όταν είχε προηγηθεί διδασκαλία του μαθήματος με χρήση προκαθορισμένων χιουμοριστικών σχολίων σε αντίθεση με τους φοιτητές που είχαν διδαχθεί το ίδιο μάθημα χωρίς καμία χιουμοριστική προσθήκη (Machlev & Karlin, 2016).

Με την ολοκλήρωση της ανάλυσης για την επίδραση του χιούμορ στη σχολική πραγματικότητα, θα γίνει λόγος για τη σημασία της σωστής χρήσης του χιούμορ από τον εκπαιδευτικό (εκπαιδευτικό χιούμορ) και για τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις που ενδέχεται να επιφέρει η απρόσκοπτη χρήση του και η απουσία σωστής οριοθέτησης και διαχείρισης από τον δάσκαλο (Smith & Wortley, 2017). Τα όρια του χιούμορ πρέπει να προσδιορίζονται από αυτούς που το παράγουν και από αυτούς που το προσλαμβάνουν. Το χιούμορ πρέπει να διευκολύνει τις διαπροσωπικές σχέσεις, να αμβλύνει τις εντάσεις που δημιουργούνται, να μην απευθύνεται σε ένα μέρος μόνο της τάξης αποκλείοντας τους υπόλοιπους και κυρίως να μην προσβάλει και να μη στενοχωρεί κανέναν μέσα στο σχολικό περιβάλλον (Τσάκωνα, 2013).

Κεφάλαιο 1 – Χιούμορ: Ένα ελκυστικό πεδίο έρευνας

1.1 Ιστορική αναδρομή – Αναζήτηση ορισμού

Το χιούμορ ανέκαθεν αποτελούσε ένα ελκυστικό πεδίο έρευνας, από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, μέχρι τους Hobbes, Shopenhauer, Nietzsche και Freud. Μία δυσκολία που προέκυπτε πάντοτε ήταν η διατύπωση του ορισμού του, αφού αποτελούσε και αποτελεί μία πολύπλοκη και ρευστή έννοια. Από τη ρευστότητα της φύσης του αντλεί εξάλλου και το όνομά του.

Ο όρος του χιούμορ προέρχεται από το λατινικό humor που αρχικά σήμαινε τους χυμούς του σώματος. Η θεωρία των τεσσάρων χυμών του σώματος διατυπώθηκε το 400 π.Χ. από τη σχολή του Ιπποκράτη, η οποία με τη σειρά της βασιζόταν στη θεωρία των τεσσάρων στοιχείων του Εμπεδοκλή. Με τον όρο αυτό, δηλώνονταν τέσσερα βασικά υγρά του ανθρώπινου σώματος: το αίμα, η μαύρη χολή, η λευκή χολή και το φλέγμα, τα οποία είναι υπεύθυνα για τη φυσική κατάσταση του ατόμου, τη ιδιοσυγκρασία και τον χαρακτήρα του. Στην πιο σύγχρονη βιβλιογραφία, κατά τον 16^ο αιώνα, ο όρος προσλαμβάνει την έννοια της καλής ή της κακής ψυχικής διάθεσης του ανθρώπου και αρχίζει να συνδέεται με το κωμικό στοιχείο. Κατά τον 17^ο αιώνα, ο όρος του χιούμορ περιορίζεται στη στενή έννοια του καλοπροαίρετου χιούμορ αφού οφείλει να προκαλεί μόνο φιλικές μορφές γέλιου (Χανιωτάκης, 2010). Μέχρι και τον 20^ο αιώνα ο όρος ταυτίζεται με χιουμοριστικές αναφορές σε ανθρώπινες αδυναμίες με χροιά συμπάθειας και συναίσθησης. Τον 20^ο αιώνα, το χιούμορ αναφερόταν κατά κύριο λόγο σε ένα γνώρισμα των κυρίαρχων Άγγλων. Όσο προσεγγίζουμε το σήμερα, το χιούμορ αρχίζει να παίρνει τον ρόλο μίας έννοιας-ομπρέλας κάτω από την οποία στεγάζονται θετικές και αρνητικές όψεις του κωμικού, του αστείου και του πνεύματος.

Αναφορικά με τον καθορισμό ενός ακριβή ορισμού για το χιούμορ, η βιβλιογραφία δε φαίνεται να συμφωνεί ή να ταυτίζεται, εφόσον όπως προαναφέρθηκε, πρόκειται για έναν πολύπλοκο όρο. Ο γνωστός αφορισμός του R. Presber αναφέρει ότι: «Χιούμορ είναι αυτό που δεν έχεις μόλις το ορίσεις». Ο Escarpit (1972) ορίζει το χιούμορ κάπως γενικόλογα λέγοντας πως: «Χιούμορ είναι η τέχνη για να υπάρχουμε» ενώ επίσης αναφέρει με μυθική επιρροή: «Ο Ορθός Λόγος γέννησε το Πνεύμα, το οποίο πήρε για σύζυγό του την Ευθυμία και μαζί απέκτησαν ένα παιδί, το Χιούμορ» (Escarpit, 1972). Επίσης, χιούμορ μπορεί να θεωρηθεί οτιδήποτε αποσκοπεί στην πρόκληση γέλιου. Ο

Ozkara (2013) αναγνωρίζει το χιούμορ ως έναν τρόπο συλλογισμού με σημαντικά κοινωνικά, συναισθηματικά, γνωστικά και γλωσσικά στοιχεία (Unsal, Aggam, & Aydemir, 2018). Επίσης, χιούμορ ορίζεται ως οτιδήποτε θεωρείται αστείο, κωμικό ή διασκεδαστικό (Deiter, 2003). Συμπερασματικά, δεν υπάρχει ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός για το χιούμορ.

Ο Χανιωτάκης (2010) στην προσπάθειά του να αποσαφηνίσει τον όρο, αναφέρει το χιούμορ πρώτον, ως μια μορφή επικοινωνίας, η οποία γίνεται αντιληπτή από τους συμμετέχοντες ως κωμική και οδηγεί στην ευθυμία και το γέλιο και δεύτερον, ως ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της ανθρώπινης προσωπικότητας, το οποίο υπάρχει ως ατομική στάση και διάθεση, ως ποιότητα ζωής και πηγή ενέργειας (Χανιωτάκης, 2010). Η αίσθηση του χιούμορ δεν αφορά μόνο στην ικανότητα παραγωγής του, αλλά και στην ικανότητα αποδοχής και κατανόησης του χιούμορ των άλλων.

Επομένως, ο διπλός ορισμός για το χιούμορ αναφέρεται ως στάση και ικανότητα του ατόμου, αλλά και ως ένα κοινωνικό φαινόμενο της ανθρώπινης επικοινωνίας (Χανιωτάκης, 2010).

1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις

1.2.1 Θεωρία ανωτερότητας/υπεροχής (κοινωνιολογική)

Η πρόθεση του χιούμορ είναι αυτή που εξετάζεται μέσα από τη θεωρία της ανωτερότητας/υπεροχής. Ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης και μεταγενέστερα ο Hobbes αναφέρουν το χιούμορ ως μια έκφραση «ξαφνικής δόξας» που αναδύεται από τη σύγκριση της δικής μας υπεροχής έναντι μίας κατώτερης/υποδεέστερης πράξης. Στις πιο πρόσφατες θεωρίες της ανωτερότητας, το χιούμορ εκφράζεται από τη αποτυχία ή την αδυναμία των άλλων και από μία φευγαλέα αίσθηση ανωτερότητας που νιώθουμε στη σύγκριση με το υποδεέστερο, υποτιμημένο άλλο (Σεμιτέκολου, 2005). Ο Hobbes αναφέρει ότι ένα έξυπνο αστείο προκαλεί θαυμασμό για εκείνον που το παράγει αλλά και ικανοποίηση για τον αποδέκτη που το κατάλαβε.

Το σύνθημα παράδειγμα της πτώσης κάποιου που μας προκαλεί γέλιο, εξηγείται από τη θεωρία της ανωτερότητας, διότι σύμφωνα με τον Πετράκη (2005) έχει τις ρίζες του στον πρωτόγονο άνθρωπο και θυμίζει το θήραμα που κυνηγούσαμε και το αναγκάσαμε

να πέσει. Αντί να το κατασπαράξουμε, γελάμε νιώθοντας το ξαφνικό αίσθημα υπεροχής (Πετράκης, 2005).

1.2.2 Θεωρία εκτόνωσης (ψυχαναλυτική)

Η θεωρία της εκτόνωσης βασίζεται στην ψυχαναλυτική θεωρία του Freud, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος στην προσπάθειά του να συμμορφώνεται στους κανόνες που ορίζει η κοινωνία, καταπιέζει τις έμφυτες ροπές του για ερωτική επιθυμία, σεξουαλικότητα, επιθετικότητα. Το χιούμορ αποτελεί μία ασφαλή διέξοδο από τους κοινωνικούς περιορισμούς, αφού αποτελεί έναν αποδεκτό τρόπο έκφρασης των προαναφερθέντων ροπών. Μέσω του κωμικού το άτομο αποφορτίζεται, εκτονώνεται και εκδηλώνει την ασυνείδητη επιθυμία του να παραβαίνει τις απαγορεύσεις. Το χιούμορ προσφέρει απαλλαγή από την αφόρητη πίεση της σύγκρουσης των ηθικών κανόνων και της επιθυμίας για παράβαση, με απόλυτα ασφαλή, νόμιμο και αποδεκτό τρόπο.

Ο Freud διέκρινε το χιούμορ σε σκόπιμο (*tendentious humor*) και σε αθώο (*non-tendentious humor*). Το σκόπιμο χιούμορ είναι το προσβλητικό και το επιθετικό, ενώ το αθώο είναι εκείνο που έχει παιγνιώδη και μη απειλητικό χαρακτήρα. Η εξοικονόμηση της ψυχικής ενέργειας που θα έπρεπε να δαπανηθεί για να απωθηθούν οι παρορμήσεις προσφέρει στο άτομο ένα αίσθημα απόλαυσης. Ο ψυχικός μηχανισμός ισορροπεί όταν η καταπιεσμένη επιθετικότητα βρίσκει τρόπο να εκφραστεί «καμουφλαρισμένη» ως χιούμορ (Κωνσταντινίδου-Σέμογλου, 2001).

1.2.3 Θεωρία ασυμφωνίας/ασυμβατότητας (γνωσιακή)

Η γνωσιακή θεωρία της ασυμβατότητας έχει ως βάση τις θεωρίες του Descartes, του Kant και του Schopenhauer αναφορικά με το γέλιο. Ο Descartes υποστηρίζει ότι το γέλιο προκαλείται όταν συμβαίνει κάτι που είναι διαφορετικό από αυτό που περιμέναμε ή από αυτό που θα έπρεπε να είναι. Ο Kant αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «το γέλιο έρχεται από μία προσμονή που αιφνίδια κατέληξε στο μηδέν». Ο Schopenhauer θεωρεί ως αιτία του γέλιου την «ασυμβατότητα ανάμεσα σε μία έννοια και σε πραγματικά αντικείμενα που έχουν συσχετιστεί με αυτή». Το γέλιο είναι η έκφραση αυτής της ασυμβατότητας. Επομένως, δύο αταίριαστες ιδέες συνδυάζονται και παρουσιάζονται μαζί δημιουργώντας ασυμφωνία και ανατροπή των προσδοκιών.

Ο Attardo επισημαίνει ότι η θεωρία της ασυμφωνίας/ασυμβατότητας στοχεύει στην ουσία του φαινομένου, σε αντίθεση με τη θεωρία της ανωτερότητας και τη θεωρία της εκτόνωσης που αναφέρονται στα κίνητρα που ωθούν τα άτομα να κάνουν χιούμορ (Attardo, 2010). Οι τρεις θεωρίες φαίνεται να αλληλοσυμπληρώνονται αφού η καθεμία φωτίζει και μία ξεχωριστή πλευρά του φαινομένου (Τσάκωνα, 2013).

1.3 Πώς αντιλαμβανόμαστε το χιούμορ

Μελέτες έχουν αποδείξει ότι ελλείμματα σε συγκεκριμένες γνωστικές διαδικασίες συνοδεύονται και από μειωμένη αντίληψη του χιούμορ. Λειτουργίες όπως η οπτικο-χωρική σκέψη και ο σχηματισμός εννοιών σχετίζονται με την απόδοση του ατόμου στην κατανόηση του χιούμορ. Επίσης, διαφορετικές μορφές χιούμορ απαιτούν ξεχωριστές γνωστικές ικανότητες για την κατανόησή τους (Baldwin, 2007).

Ταυτόχρονα, έχει διαπιστωθεί ότι η Θεωρία του Νου συμβάλει στην αντιληπτική ικανότητα του χιούμορ. Η κατανόηση και αντίληψη του χιούμορ σε πολλές περιπτώσεις απαιτεί κατανόηση των προθέσεων ή της συναισθηματικής κατάστασης των άλλων. Για να αντιληφθούμε πλήρως τα χιουμοριστικά ερεθίσματα που δεχόμαστε, είναι απαραίτητο να αναγνωρίζουμε την οπτική και τα συναισθήματα των άλλων.

Φυσικά, η κατανόηση του χιούμορ δεν αποτελεί μία αμιγώς γνωστική λειτουργία. Απαιτεί την κινητοποίηση πρόσθετων συναισθηματικών διαδικασιών. Στο άκουσμα ενός αστείου περιστατικού, το σώμα βιώνει αύξηση των καρδιακών παλμών, συναισθηματική διέγερση και ισχυρή ευχάριστη συναισθηματική αντίδραση. Αυτή η φυσική αντίδραση του σώματος υποδηλώνει ότι το χιούμορ δεν εκτιμάται μόνο μέσω γνωστικών διεργασιών που λαμβάνουν χώρα στον νου (Baldwin, 2007).

Έρευνες έχουν διαχωρίσει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε το χιούμορ. Πολλές φορές χρειάζεται να αντιληφθούμε το αστείο για να γελάσουμε, ενώ άλλες φορές ενεργοποιείται το αίσθημα της χαράς και της ευθυμίας χωρίς απαραίτητα να έχει προηγηθεί σκέψη αν αυτό που συνέβη ήταν όντως αστείο. Αυτό συμβαίνει διότι καθεμία από τις παραπάνω λειτουργίες ενεργοποιεί και διαφορετικό νευρωνικό σύστημα στον εγκέφαλό μας.

Η γνωστική διαδικασία μας επιτρέπει να αντιληφθούμε κάτι ως αστείο. Ωστόσο, η μορφή της δυσαρμονίας που καλούμαστε να επεξεργαστούμε και να εξετάσουμε ως

αστεία ή μη, αντιστοιχεί σε διαφορετικό σύστημα διεργασιών. Επομένως, η διαδικασία αυτή ενδέχεται να ενεργοποιεί τον κροταφικό λοβό ή τον μετωπιαίο λοβό, ανάλογα με τη μορφή του χιούμορ που επεξεργαζόμαστε.

Από την άλλη πλευρά, η συναισθηματική διαδικασία μας επιτρέπει να αισθανθούμε κάτι ως αστείο. Σε αντίθεση με τη γνωστική, η συναισθηματική διαδικασία ενεργοποιείται πάντα με τον ίδιο τρόπο, ανεξάρτητα από το είδος του χιούμορ στο οποίο ανταποκρίνεται. Το συναισθηματικό σύστημα αποκτά πρόσβαση στον μεσαίο κοιλιακό προμετωπιαίο φλοιό, μία περιοχή που είναι υπεύθυνη για το αίσθημα χαράς και ευθυμίας που νιώθουμε. Τα συναισθήματα που μας δημιουργούνται είναι παρόμοια με αυτά που προκαλούνται από το παιχνίδι και την ανακάλυψη (Strong, 2013).

1.4 Χιούμορ και γέλιο

Η στενή σχέση χιούμορ και γέλιου καθιστά δύσκολη τη διαφοροποίηση και την ξεχωριστή ερμηνεία τους. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις που το ένα είναι ανεξάρτητο από το άλλο. Το χιούμορ δεν προκαλεί πάντα το γέλιο και το γέλιο δεν εκφράζεται πάντα σε συνάρτηση με το χιούμορ. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις όπως αναφέρει ο Mulkey (2008) εκείνος που παράγει χιούμορ, χρησιμοποιεί το γέλιο για να μεταφέρει τη χιουμοριστική διάθεσή του στους συνομιλητές του και να τους προκαλέσει γέλιο (Mulkey & Howe, 2008). Στην περίπτωση που οι συνομιλητές δεν ανταποκριθούν γελώντας, ενδεχομένως να μη θεώρησαν πετυχημένο το χιούμορ του ομιλητή. Ο Attardo (2010) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι το χιούμορ δεν προκαλεί πάντα γέλιο αλλά ούτε και το γέλιο προκύπτει πάντα έπειτα από παραγωγή χιούμορ (Attardo, 2010).

Το γέλιο σε πολλές περιπτώσεις προκύπτει από αμηχανία, νευρικότητα ή έκπληξη. Ταυτόχρονα, παρατηρείται παραγωγή προσποιητού γέλιου στις περιπτώσεις που οι συνομιλητές δε θέλουν να φανερώσουν ότι θεώρησαν αποτυχημένη την προσπάθεια παραγωγής χιούμορ (Τσάκωνα, 2013).

Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να εξισώνονται οι έννοιες του γέλιου και του χιούμορ. Το χιούμορ έχει σκοπό να προκαλέσει γέλιο, αλλά το γέλιο δεν έχει προκληθεί απαραίτητα από χρήση χιούμορ.

1.5 Μορφές του χιούμορ

1.5.1 Θετικό και αρνητικό χιούμορ

Όπως αναφέρθηκε στην ιστορική αναδρομή του χιούμορ, οι προγενέστερες απόψεις συγκλίνουν στη θετική του έννοια και όχι τόσο στην αρνητική. Αργότερα η οπτική άλλαξε αφού επιχειρήθηκε συστηματική διάκριση σε κατάλληλο και ανάρμοστο χιούμορ (Χανιωτάκης, 2010). Καθεμία από τις μορφές του το διακρίνει με τη σειρά της σε διαπροσωπικό και ενδοατομικό. Το κατάλληλο/υγιές χιούμορ διακρίνεται σε κοινωνικό χιούμορ (διαπροσωπικό) και αυτοεξυψωτικό χιούμορ (ενδοατομικό). Το ανάρμοστο χιούμορ διακρίνεται σε επιθετικό χιούμορ (διαπροσωπικό) και σε αυτομειωτικό (ενδοατομικό) (Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray, & Weir, 2003).

Το κοινωνικό χιούμορ είναι η επιθυμία μας να μοιραστούμε το γέλιο με τους άλλους, να ευθυμήσουμε και εκφράζει εξωστρέφεια, οικειότητα. Ταυτόχρονα, αμβλύνει τις εντάσεις στις διαπροσωπικές σχέσεις και φυσικά ενισχύει τη δημοτικότητα του ατόμου που το χρησιμοποιεί.

Το αυτοεξυψωτικό χιούμορ είναι το χιούμορ που χρησιμοποιούμε για να αντιμετωπίσουμε αγχογόνες καταστάσεις, δυσμενή γεγονότα ή αρνητικά συναισθήματα με χιουμοριστικό τρόπο. Το αυτοεξυψωτικό χιούμορ προάγει την ψυχική υγεία και την αυτοεκτίμηση του ατόμου που το παράγει.

Το επιθετικό χιούμορ εντάσσεται στην ομπρέλα του ανάρμοστου χιούμορ, αφού έχει την τάση να υποτιμά, να προσβάλλει, να χλευάζει. Συνήθως, αυτό το είδος χιούμορ δεν εκδηλώνει ενδιαφέρον για την επίδραση που μπορεί να έχει και εκφράζει την επιθετικότητα και τον θυμό του ατόμου που το παράγει. Η ειρωνεία, η γελοιοποίηση και ο σαρκασμός αποτελούν εκφάνσεις επιθετικού χιούμορ.

Τέλος, το αυτομειωτικό χιούμορ κάνει την εμφάνισή του όταν το άτομο που το παράγει γελοιοποιείται ή υποβιβάζεται για να διασκεδάσει τους άλλους. Η μορφή αυτή φανερώνει ένα άτομο με χαμηλή αυτοεκτίμηση, το οποίο για να γίνει αποδεκτό και αρεστό, ψυχαγωγεί τους άλλους εις βάρος του.

1.5.2 Το αυθόρμητο χιούμορ

Σε μελέτες που έχουν γίνει, έχει διαπιστωθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του χιούμορ που βιώνουμε καθημερινά και μας προκαλεί γέλιο, είναι το αυθόρμητο. Τα

προκατασκευασμένα αστεία και ανέκδοτα αν και προκαλούν γέλιο, αποτελούν το 11% του χιούμορ που βιώνουμε μέσα στη μέρα (Martin, *The Psychology of Humor. An Integrative Approach*, 2007).

Το καθημερινό αυθόρμητο γέλιο εμφανίζεται κατά τη διάρκεια κοινωνικών αλληλεπιδράσεων είτε ως απάντηση σε αστεία σχόλια του συνομιλητή, είτε σε διασκεδαστικά γεγονότα που είχαν συμβεί στους ίδιους. Το περιβάλλον και το συγκείμενο είναι αυτά που καθιστούν αυθόρμητο αυτό το είδος του χιούμορ, γι' αυτόν τον λόγο τις περισσότερες φορές δεν είναι πλέον αστείο όταν επαναλαμβάνεται. Σε αυτό το είδος του χιούμορ, τα μη λεκτικά στοιχεία της επικοινωνίας είναι αυτά που υποδεικνύουν χιουμοριστική διάθεση, όπως ένα βλέμμα, ένας συγκεκριμένος τρόπος ομιλίας, με τον ακροατή να μην είναι βέβαιος αν ο ομιλητής πραγματικά αστειεύεται ή μιλάει σοβαρά.

Ο γλωσσολόγος Neal Norrick (2003), βασισμένος σε έρευνα που πραγματοποίησε, προτείνει τη διάκριση του αυθόρμητου χιούμορ σε τρεις κατηγορίες: αστεία συμβάντα, λογοπαίγνια και ειρωνικά σχόλια. Τα αστεία συμβάντα αφορούν διασκεδαστικές ιστορίες που συνέβησαν στον ομιλητή ή σε κάποιον άλλον. Τα λογοπαίγνια αφορούν έξυπνες απαντήσεις, παιχνίδια με τη γλώσσα και τον λόγο και συχνά ετοιμόλογους συνομιλητές. Τα ειρωνικά σχόλια αφορούν σχόλια που έχουν διαφορετική έννοια από την κυριολεκτική τους (Norrick, 2003).

Μία πιο εκτενή διάκριση του αυθόρμητου χιούμορ πρότειναν οι Long και Graesser (1988) μέσα από τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ καλεσμένων και οικοδεσποτών σε συνεντεύξεις και αποσπάσματα τηλεοπτικών εκπομπών (talk shows). Σύμφωνα με τους προαναφερθέντες και με δείκτη χιούμορ το γέλιο του κοινού, εντοπίστηκαν 11 κατηγορίες:

1. Ειρωνεία
2. Σατιρικό επιθετικό χιούμορ
3. Σαρκαστικό επιθετικό χιούμορ
4. Επανάληψη των λεγόμενων κάποιου με υπερβολή ή υποτίμηση
5. Αυτοσαρκασμός
6. Πείραγμα
7. Απαντήσεις σε ρητορικές ερωτήσεις
8. Παράλογες ή αστείες απαντήσεις σε σοβαρά ζητήματα
9. Διπλά νοήματα – Εσκεμμένες παρανοήσεις

10. Αλλαγές σε γνωστές εκφράσεις, λόγια, παροιμίες, κλισέ

11. Ομόηχες λέξεις

Φυσικά, αν και τα δεδομένα που επεξεργάστηκαν οι Long και Graesser αφορούν αμιγώς αποσπάσματα από τηλεοπτικές εκπομπές, ωστόσο φανερώνουν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους εκφράζεται το χιούμορ σε αυθόρμητο επίπεδο (Long & Graesser, 1988).

Ταυτόχρονα, ο Norrick αναφέρει ότι πολλές φορές οι άνθρωποι εμπλέκουν σκόπιμα το χιούμορ στις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις μέσω μη λεκτικών μορφών επικοινωνίας, όπως αστείες ή υπερβολικές εκφράσεις του προσώπου, περίεργους τρόπους βαδίσματος, φωνής ή συμπεριφοράς (Norrick, 2003).

1.5.3 Το τυχαίο χιούμορ

Εκτός από όσα συμβαίνουν εκούσια κατά τη διάρκεια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης με σκοπό την πρόκληση γέλιου, υπάρχουν στιγμές που το χιούμορ και το γέλιο προκαλείται τυχαία. Τέτοιες στιγμές προκύπτουν από λέξεις ή πράξεις που δεν προορίζονταν να λειτουργήσουν χιουμοριστικά ή από καθημερινές στιγμές που μετατράπηκαν σε αφορμές για γέλιο. Το τυχαίο χιούμορ διακρίνεται σε φυσικό και γλωσσικό.

Το τυχαίο φυσικό χιούμορ αποτελούν οι ατυχείς πράξεις που προκαλούν γέλιο, όπως το γλίστρημα κάποιου, και συμβαίνουν αναπάντεχα, ξαφνικά και χωρίς να είναι επίπονες για εκείνον που τις βιώνει. Το τυχαίο γλωσσικό χιούμορ αποτελούν τα γλωσσικά Φρουδικά ολισθήματα, τα ορθογραφικά λάθη και τα εκ παραδρομής λάθη του προφορικού λόγου.

1.6 Τα όρια του χιούμορ

Η προσπάθεια οριοθέτησης του χιούμορ είναι μία δύσκολη διαδικασία, διότι τα όριά του δεν είναι διακριτά. Η διάκριση του χιούμορ σε κατάλληλο και ανάρμοστο δεν αρκεί για να θέσει τα όρια θετικού και αρνητικού χιούμορ. Για παράδειγμα, το κατάλληλο χιούμορ από ακατάλληλο πομπό ή με ακατάλληλο τρόπο μπορεί να χαρακτηριστεί ανάρμοστο.

Ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη εκδήλωση χιούμορ είναι η ηλικία. Σε κάθε ηλικία το άτομο κάνει χιούμορ ή γελά με διαφορετικά πράγματα και σε

διαφορετική συχνότητα. Τα παιδιά μικρής ηλικίας γελούν συχνότερα και με το παραμικρό. Μεγαλώνοντας και περνώντας την εφηβεία, αλλά και κατά την ενήλικη ζωή, οι αφορμές που προκαλούν γέλιο διαφοροποιούνται ξανά. Έχει διαπιστωθεί από έρευνες ότι τα παιδιά γελούν κατά μέσο όρο 300 φορές την ημέρα, ενώ οι ενήλικες μόλις 17 (Χανιωτάκης, 2010). Το γέλιο έχει έμφυτο χαρακτήρα που το καθιστά μία εκ γενετής γνώση του ανθρώπου και όχι επίκτητη ή αποτέλεσμα μίμησης.

Συνεχίζοντας, ωστόσο, στην αναφορά των ορίων του χιούμορ, αυτό που θα πρέπει να ορίζει την καταλληλότητά του, είναι τα συναισθήματα που δημιουργούνται στο πλαίσιο επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Επομένως, τα όρια κάθε μορφής χιούμορ που γίνεται εις βάρος των αποδεκτών του πρέπει να αμφισβητούνται (Χανιωτάκης, 2010). Το χιούμορ, επομένως, είναι ανάρμοστο, όταν παρατηρείται απουσία σεβασμού και ευαισθησίας της ανθρώπινης ύπαρξης και των ιδιαιτεροτήτων της και όταν δε λειτουργεί με σκοπό να ενοποιεί και να λυτρώνει και τις δύο πλευρές (Πετράκης, 2005).

1.7 Θετικές επιδράσεις του χιούμορ

Η διεθνής βιβλιογραφία κάνει λόγο για τέσσερις βασικούς μηχανισμούς, οι οποίοι συνδέονται με το χιούμορ και το γέλιο και συμβάλλουν στη σωματική υγεία και ευεξία (Martin, *Is Laughter the Best Medicine? Humor, Laughter, and Physical Health*, 2002).

α) Το γέλιο βελτιώνει την κυκλοφορία του αίματος και την αναπνοή, βελτιώνει το ανοσοποιητικό σύστημα, ενισχύει την παραγωγή ενδορφινών και χαλαρώνει τους μύες (Berk, 1996). Επομένως, σύμφωνα με τον μηχανισμό αυτό, το γέλιο είναι εκείνο που συνδέεται με τη σωματική υγεία και όχι τόσο το χιούμορ (Χανιωτάκης, 2010).

β) Το χιούμορ και το γέλιο προκαλούν μια θετική και ευχάριστη συναισθηματική κατάσταση. Τα θετικά συναισθήματα έχουν δύναμη αυτοϊασης και επιδράσεις στη σωματική υγεία, όπως είναι η μεγαλύτερη αντοχή στον πόνο και η μειωμένη πιθανότητα εμφάνισης καρδιαγγειακών προβλημάτων.

γ) Το χιούμορ περιορίζει το άγχος, που όπως έχει αποδειχθεί έχει σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία του ατόμου (Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray, & Weir, 2003). Το χιούμορ εμφανίζει λειτουργικές λύσεις σε προβλήματα που υπό την επήρεια του άγχους έμοιαζαν άλυτα. Στον συγκεκριμένο μηχανισμό, το χιούμορ είναι αυτό που συνδέεται

περισσότερο με την υγεία και όχι τόσο το γέλιο. Αυτό ισχύει διότι τα άτομα με αίσθηση του χιούμορ ενεργοποιούν γνωστικές και αντιληπτικές διεργασίες διατηρώντας χιουμοριστική ματιά σε δύσκολες καταστάσεις.

δ) Το άτομο με καλή αίσθηση του χιούμορ αποτελεί πόλο έλξης στις κοινωνικές σχέσεις του. Λόγω των κοινωνικών του δεξιοτήτων, διατηρεί θετικό κλίμα και αποφεύγει τις συγκρούσεις. Ως αποτέλεσμα, ένα υγιές και υποστηρικτικό κοινωνικό δίκτυο, αυξάνει την αυτοπεποίθηση και ενδυναμώνει την ψυχική υγεία του ατόμου.

Ο Martin Seligman, ένας εκ των ιδρυτών της θετικής ψυχολογίας ανέπτυξε ένα μοντέλο πέντε στοιχείων που συνθέτουν την ευτυχισμένη ζωή. Τα πέντε στοιχεία αυτά είναι το θετικό συναίσθημα, η δέσμευση/αφοσίωση, η ανάπτυξη σχέσεων, το νόημα και η ολοκλήρωση. Τα στοιχεία αυτά υποστηρίζονται από αόρατες δυνάμεις όπως η αισιοδοξία, η ελπίδα και το χιούμορ. Σύμφωνα με τον Seligman, το χιούμορ αποτελεί θεμελιώδες συστατικό στην οικοδόμηση θετικών και ισορροπημένων προσωπικοτήτων (Seligman, 2005).

Οι επιστήμονες τις τελευταίες δεκαετίες έχουν παραδεχτεί τη θεραπευτική ισχύ του χιούμορ και των θετικών συναισθημάτων που δημιουργεί. Σε ασθένειες και παθήσεις που σχετίζονται με το στρες, επαγγελματίες υγείας και ψυχοθεραπευτές χρησιμοποιούν σαν εργαλείο θεραπείας τη χρήση του χιούμορ. Έχει αποδειχθεί ότι το γέλιο έχει ποικίλα κλινικά οφέλη και προκαλεί αίσθηση ευεξίας. Η συχνή χρήση χιούμορ θεωρείται ότι ενισχύει σε βάθος χρόνου το ανοσοποιητικό σύστημα του οργανισμού μας (Seaward, 1992).

Από τα πολύ παλιά χρόνια οι άνθρωποι υποστήριζαν τη θετική επίδραση του γέλιου και του χιούμορ. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν είχε αποδειχθεί επιστημονικά. Ο Norman Cousins το 1976 ενσωμάτωσε στη θεραπεία της αγκυλοποιητικής σπονδυλίτιδας τη θεραπεία του χιούμορ. Παρατήρησε ότι το άγχος επιδρούσε σε πολύ μεγάλο βαθμό στην αρνητική εξέλιξη της ασθένειας. Επομένως, τόνισε ότι «εφόσον οι αρνητικές σκέψεις έχουν αρνητικές επιπτώσεις στη σωματική μας υγεία, μπορούν και οι θετικές σκέψεις να παράγουν θετικά αποτελέσματα για όλο το σώμα» (Seaward, 1992).

Το χιούμορ ορίζεται ως μία αντίληψη και όχι ως ένα συναίσθημα. Ωστόσο, μπορεί να παράγει ποικίλα θετικά συναισθήματα, όπως το κέφι, τη χαρά, την ελπίδα και την αισιοδοξία. Είναι μία αυθόρμητη έκφραση συναισθημάτων που δεν μπορεί παρά να έχει θεραπευτικές δυνατότητες. Μειώνει το άγχος, διαλύει τον φόβο και θεραπεύει τον θυμό.

Αποτελεί μία θετική στρατηγική αντιμετώπισης των αρνητικών συναισθημάτων και καταστάσεων. Το χιούμορ και το γέλιο είναι μία παγκόσμια γλώσσα, που τη μιλούν σε κάθε γωνιά του πλανήτη (Seaward, 1992).

1.8 Χιούμορ και εξουσία

Έχει παρατηρηθεί ότι η χρήση του χιούμορ αποτελεί γνώρισμα του ατόμου που έχει τη μεγαλύτερη εξουσία/κύρος εντός μίας κοινωνικής ομάδας. Επομένως, συνήθως αποφασίζει ο ισχυρότερος πότε και αν θα γίνει χρήση του χιούμορ, αφού σε αυτόν επιτρέπεται μία τέτοια απόφαση. Συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί σε εργασιακά περιβάλλοντα ότι οι προϊστάμενοι έχουν την τάση να αστειεύονται περισσότερο από τους υφισταμένους τους.

Κάτι τέτοιο είναι προφανές και στη σχολική πραγματικότητα μίας τάξης. Ο δάσκαλος είναι η κορυφή στην ιεραρχία της τάξης και είναι εκείνος που διαμορφώνει την κοινωνική εγγύτητα με τους μαθητές του, άρα και τη χρήση του χιούμορ.

Κεφάλαιο 2 – Το χιούμορ στη διδασκαλία

Ένα από τα πλέον διαδεδομένα ερωτήματα στον χώρο της εκπαίδευσης αναφέρεται στο πώς η μάθηση θα μπορούσε να γίνει πιο αποτελεσματική και πιο ευχάριστη. Ένα από τα εργαλεία που προτείνονται είναι η χρήση του χιούμορ και του γέλιου. Στην ελληνική βιβλιογραφία, παρατηρείται περιορισμένη αναφορά στο χιούμορ και στη χρήση του στη σχολική τάξη, σε αντίθεση με την ξενόγλωσση βιβλιογραφία που υπάρχει πληθώρα αναφορών.

2.1 Οφέλη της χρήσης του χιούμορ στη σχολική τάξη

Η χρήση του χιούμορ ως παιδαγωγική μέθοδος αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης τις τελευταίες πέντε δεκαετίες. Η προσπάθεια να ξεπεραστεί η παρωχημένη άποψη ότι η διδασκαλία αποτελεί μία πολύ σοβαρή διαδικασία ήταν εμφανής και η ενσωμάτωση του χιούμορ στη διδακτική πράξη απέδειξε πόσο σημαντική είναι η χρήση του για θετικό σχολικό κλίμα, άμβλυνση του σχολικού άγχους, εξάλειψη του χάσματος μεταξύ μαθητών και δασκάλων και υψηλότερες επιδόσεις στα μαθήματα.

2.1.1 Θετικό σχολικό κλίμα

Το χιούμορ δεν πρέπει να εξετάζεται αποσπασματικά και να υποτιμάται η άμεση εξάρτησή του με τη διαμόρφωση του κλίματος της σχολικής τάξης. Όπως αναφέρει ο Χανιωτάκης (2010), οι δύο διαστάσεις της επικοινωνίας -η σχέση μεταξύ των συμμετεχόντων και το περιεχόμενο μάθησης- αλληλοεπιδρούν καθοριστικά κατά τη διάρκεια της παιδαγωγικής διαδικασίας. Είναι γνωστό ότι όταν η σχέση μεταξύ δασκάλου και μαθητή είναι αρμονική, αυξάνεται η πιθανότητα επιτυχούς πρόσληψης του περιεχομένου μάθησης. Σε αντίθετη περίπτωση, όταν η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή είναι συγκρουσιακή, ελαχιστοποιείται και η πιθανότητα επιτυχούς πρόσληψης του διδακτικού περιεχομένου. Ακόμα και όταν ο εκπαιδευτικός γνωρίζει σε βάθος το αντικείμενο που διδάσκει, ο μαθητής ενδέχεται να τον απορρίψει, λόγω του αρνητικού κλίματος που επικρατεί (Χανιωτάκης, 2010).

Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια ενός δύσκολου και απαιτητικού μαθήματος, η χρήση του χιούμορ ή ακόμα και μία απλή πράξη γέλιου, μειώνει το άγχος των μαθητών

και ενισχύει το κίνητρο να κατανοήσουν την έννοια που διδάσκεται (Deiter, 2003). Το χιούμορ αποτελεί ένα καταπληκτικό εργαλείο που δημιουργεί ένα μαθησιακό περιβάλλον που ενθαρρύνει τη συμμετοχή των μαθητών. Η χρήση του χιούμορ βοηθά στην οικοδόμηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος εμπιστοσύνης και συνοχής. Οι μαθητές αλληλοϋποστηρίζονται και εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους χωρίς να νιώθουν τον φόβο ότι θα κριθούν. Το χιούμορ έχει τη δύναμη να μαλακώνει την κριτική και τα σχόλια που γίνονται μέσα στην τάξη (Banas, Dunbar, Rodriguez, & Liu, 2011). Το χιούμορ αφοπλίζει την επιθετικότητα και τονώνει το ενδιαφέρον των μαθητών (Gorham & Christophel, 1990).

Ο εκπαιδευτικός που προσεγγίζει θετικά τους μαθητές και χτίζει σχέση αποδοχής, υποστήριξης, κατανόησης και ενθάρρυνσης, δημιουργεί συναισθηματική εγγύτητα και θεμελιώνει θετικό κλίμα μέσα στην τάξη (Χανιωτάκης, 2010).

2.1.2 Κοινωνικά οφέλη

Ταυτόχρονα, εκτός από τη μείωση του στρες και του άγχους, έχουν διαπιστωθεί και κοινωνικά οφέλη της χρήσης του χιούμορ στη διδακτική διαδικασία. Το χιούμορ δημιουργεί ευχάριστο και ευνοϊκό κλίμα μάθησης, καθώς παράλληλα γεφυρώνει την ψυχρή απόσταση δασκάλου – μαθητών, θεμελιώνοντας μια πιο ουσιαστική και αξιόπιστη σχέση. Ιδιαίτερως στις μικρές ηλικίες κάτι τέτοιο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μία επιτυχημένη εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, και στις μεγαλύτερες τάξεις οι μαθητές, μέσω του χιούμορ, είναι πιο πρόθυμοι να αναλάβουν τους κινδύνους της μάθησης και να εμπιστευτούν τη διαδικασία. Το χιούμορ μετατρέπει τη μάθηση σε μία διαδραστική εμπειρία, που δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να αποκτήσουν επίγνωση των κοινωνικών ρόλων και των προσδοκιών των συνομηλητών τους.

Όταν ο εκπαιδευτικός υιοθετεί παιδοκεντρική (δημοκρατική) αγωγή, προσφέρει στους μαθητές του δυνατότητες αυτενέργειας, πρωτοβουλιών, κριτικής σκέψης και ενεργούς συμμετοχής στη σχολική ζωή, χτίζοντας μελλοντικούς πολίτες με κοινωνικές δεξιότητες.

Το σχολείο, σύμφωνα με την Κοινωνιολογία, αποτελεί σημαντικό σταθμό στη ζωή ενός ατόμου και στην κοινωνικοποίησή του. Επηρεάζει, ενθαρρύνει ή και αποθαρρύνει συμπεριφορές διαμορφώνοντας τις προσωπικότητες του μέλλοντος. Επομένως, ένα σχολείο που επιτρέπει και υποστηρίζει την ελεύθερη έκφραση συναισθημάτων, την

κατάλληλη διαχείριση χιουμοριστικών συμπεριφορών, απόψεων και στάσεων, διαμορφώνει άτομα με κοινωνικές δεξιότητες, αυτοεκτίμηση και ενσυναίσθηση.

2.1.3 Χιούμορ και σχολικές επιδόσεις

Ο Berk πραγματοποίησε έρευνα σε μεγάλο δείγμα φοιτητών με σκοπό να εξετάσει την αποτελεσματικότητα τεχνικών χρήσης του χιούμορ στη βελτίωση της εκμάθησης του διδακτικού αντικειμένου και στη δυνατότητα καλύτερης απόδοσης στις εξετάσεις (Berk, 1996). Ο Ziv (1988) ερεύνησε τη σχέση μεταξύ του χιούμορ και της μάθησης σε μία εξάμηνη μελέτη. Ήταν η πρώτη ολοκληρωμένη μελέτη με μακροπρόθεσμα αποτελέσματα κατά την οποία στο τέλος ενός εξαμήνου φοίτησης στατιστικής, το τμήμα στο οποίο γινόταν χρήση χιούμορ κατά τη διάρκεια των διαλέξεων, πέτυχε υψηλότερους βαθμούς συγκριτικά με το άλλο (Ziv, 1988).

Από τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί, έχει διαπιστωθεί η άμεση σχέση της χρήσης του χιούμορ και των βελτιωμένων σχολικών επιδόσεων των παιδιών. Το άτομο θυμάται και ανακαλεί ευκολότερα την προσλαμβάνουσα γνώση κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας της οποίας είχε χρησιμοποιηθεί το χιούμορ. Επομένως, κατά τη διάρκεια της αξιολόγησης στην εν λόγω γνώση, ο μαθητής αποδίδει πολύ καλύτερα.

2.1.4 Χιούμορ και μνήμη

Μια ακόμη μελέτη του Deiter έδειξε ότι οι μαθητές τείνουν να θυμούνται καλύτερα το μάθημα όταν ο δάσκαλος το έχει παρουσιάσει χρησιμοποιώντας χιούμορ (Deiter, 2003). Οι μαθητές συσχετίζουν αυτό που τους έκανε να γελάσουν με το περιεχόμενο του μαθήματος. Οι αναμνήσεις ενισχύονται, όταν δημιουργούνται σύνδεσμοι μεταξύ θετικών συναισθημάτων και περιεχομένου (Martin, *The Psychology of Humor. An Integrative Approach*, 2007). Τα θετικά συναισθήματα δημιουργούν ισχυρότερους δεσμούς στις συνάψεις του εγκεφάλου του μαθητή. Ο Garner, επίσης, αναφέρει ότι το χιούμορ κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ενισχύει τη διατήρηση και την ανάκληση της γνώσης (Garner, 2006).

2.1.5 Χιούμορ και δημιουργικότητα

Το χιούμορ στη διδακτική διαδικασία ενθαρρύνει τους μαθητές να σκεφτούν με τρόπο δημιουργικό και πρωτότυπο (Powell & Andresen, 1985). Το χιούμορ απελευθερώνει τη

φαντασία και τη δημιουργικότητα μέσα από την ανάμιξη των δύο φαινομενικά ασυμβίβαστων πλαισίων αναφοράς. Το άτομο, κατά την επεξεργασία για την παραγωγή αλλά και την κατανόηση του χιούμορ ενεργοποιεί γνωστικές διαδικασίες που σχετίζονται άμεσα με τη φαντασία και τη δημιουργικότητα. Συγκεκριμένα, ιδιαίτερα στην περίπτωση παραγωγής χιούμορ, το άτομο δημιουργεί μια μικρή ιστορία στο μυαλό του, που για να θεωρηθεί επιτυχημένη πρέπει να έχει «κατασκευαστεί» χρησιμοποιώντας φαντασία και αποκλίνουσα σκέψη.

Ο Ziv (1988), σε μελέτη που διεξήγαγε, διαπίστωσε ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στο χιούμορ και τη δημιουργικότητα. Το χιούμορ επιτρέπει στη φαντασία να δώσει αποκλίνουσες απαντήσεις όταν ο μαθητής βρίσκεται σε περιβάλλον αποδοχής και πιο συγκεκριμένα σε στιγμές χαλάρωσης και ευθυμίας (Ziv, 1988).

2.1.6 Δασκάλων οφέλη

Φυσικά, τα οφέλη της χρήσης του χιούμορ στην εκπαιδευτική διαδικασία δεν αναφέρονται μόνο προς τους μαθητές. Μελέτες έχουν λάβει χώρα και έχουν δείξει ότι οι δάσκαλοι που έκαναν χρήση χιούμορ στο μάθημά τους χαρακτηρίζονταν από τους μαθητές τους ως πιο αποτελεσματικοί και πιο προσιτοί σε σύγκριση με άλλους και κερδίζουν τη συμπάθειά τους (O'Neil, 2019).

Οι εκπαιδευτικοί, που αποτελούν την άλλη όψη του νομίσματος, αναφέρουν ότι η χρήση του χιούμορ καθιστά την εκπαιδευτική διαδικασία πολύ ευχάριστη και λιγότερο μονότονη και κουραστική (Deiter, 2003). Το επάγγελμα του δασκάλου χαρακτηρίζεται από μοναξιά στο κομμάτι της αλληλεπίδρασης μεταξύ εκείνου και των συνομηλίκων του. Επομένως, οι μέθοδοι που καθιστούν το μάθημα πιο ευχάριστο και διαφορετικό για τον δάσκαλο, ενισχύουν την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητά του.

Επίσης, πολλοί εκπαιδευτικοί επισημαίνουν ότι η άνεση που απαιτείται από τον δάσκαλο για τη χρήση του χιούμορ στην τάξη φανερώνει την ικανότητά του στη διδασκαλία του μαθήματος (Huss & Easter, 2016). Οι εκπαιδευτικοί που γνωρίζουν σε βάθος το αντικείμενο διδασκαλίας, τείνουν να χρησιμοποιούν συχνότερα το χιούμορ.

2.2 Αρνητικές επιπτώσεις της χρήσης του χιούμορ

Ορισμένοι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν σε έρευνες εξέφρασαν τη δυσπιστία τους αναφορικά με τα θετικά αποτελέσματα της χρήσης του χιούμορ στην τάξη. Υποστήριξαν πως το χιούμορ, ενώ αυξάνει το ενδιαφέρον των μαθητών, ταυτόχρονα μπορεί να προκαλέσει αναστάτωση, διάσπαση της συγκέντρωσης και διακοπή της ροής του μαθήματος. Από τη βιβλιογραφία εγείρονται ερωτήματα σχετικά με το ποια μαθήματα ίσως ταιριάζουν καλύτερα με τη χρήση του χιούμορ (Huss & Easter, 2016).

Ταυτόχρονα, φαίνεται ότι οι μαθητές υποτιμούν το μάθημα στο οποίο γίνεται απρόσκοπτη χρήση χιούμορ αλλά και τον εκπαιδευτικό που το παράγει. Γι' αυτόν τον λόγο κρίνεται απαραίτητη η ισορροπημένη χρήση του (Askildson, 2005).

Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την κουλτούρα και το κοινωνικό υπόβαθρο των μαθητών που έχει απέναντί του. Μαθητές που δεν είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση του χιούμορ, δεν ωφελούνται από ένα μάθημα με χιουμοριστικές πινελιές και υπάρχει κίνδυνος να παρερμηνεύσουν τα λεγόμενα του δασκάλου. Ορισμένα εκπαιδευτικά συστήματα είναι άκαμπτα και η χρήση χιούμορ σε τέτοια περιβάλλοντα δεν ενθαρρύνεται. Σε μελέτη της Torok, ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών δήλωσε ότι το χιούμορ μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα της συγκέντρωσής τους και κατ' επέκταση των επιδόσεών τους (Torok, McMorris, & Lin, 2004).

Όταν οι μαθητές δυσκολεύονται να κατανοήσουν το μάθημα ή παρουσιάζεται έλλειψη κινήτρου, τότε το χιούμορ έρχεται να διευκολύνει την κατάσταση. Στις περιπτώσεις, όμως, που οι μαθητές έχουν πραγματική επιθυμία να μάθουν, τότε το χιούμορ ίσως θεωρηθεί περιττό και σπατάλη πολύτιμου χρόνου.

Στο παρόν σημείο, αξίζει να σημειωθεί, αν αυτό μπορεί να θεωρηθεί αρνητική επίπτωση του χιούμορ, ότι η χρήση χιούμορ από μόνη της δεν αρκεί να αντιστρέψει στα μάτια των μαθητών, την αρνητική εικόνα που έχουν ήδη διαμορφώσει για τον δάσκαλό τους. Σε μία συνολικά μη αποδεκτή συμπεριφορά του δασκάλου, η χρήση του χιούμορ έρχεται να υποβιβάσει περισσότερο αυτήν την εικόνα των μαθητών (Χανιωτάκης, 2010).

2.3 Κατάλληλη και ακατάλληλη χρήση του χιούμορ στη σχολική τάξη

Η χρήση του χιούμορ στην τάξη πρέπει να έχει καθορισμένο από τον εκπαιδευτικό παιδαγωγικό σκοπό, να σχετίζεται άμεσα με το διδακτικό αντικείμενο και να είναι σχεδιασμένη. Οι εκπαιδευτικοί που δεν έχουν φυσική τάση για χιούμορ, μπορούν να ακολουθούν τεχνικές σκόπιμης ενσωμάτωσης χιούμορ στο διδακτικό τους έργο (Nasiri & Mafakheri, 2015). Επίσης, έχει αποδειχθεί ότι μεταξύ κατάλληλου και ανάρμοστου χιούμορ, αυτό που ταιριάζει με το περιεχόμενο της τάξης είναι το κατάλληλο (Heidari-Shahreza, 2018). Ταυτόχρονα, στις μεγαλύτερες ηλικίες μαθητών, το κατάλληλο χιούμορ είναι το χιούμορ που είναι σχετικό με το αντικείμενο διδασκαλίας. Εάν το αστείο δε σχετίζεται με το διδακτικό αντικείμενο, υπάρχει κίνδυνος ο μαθητής να ανακαλέσει το χιουμοριστικό ερέθισμα αντί για το εκπαιδευτικό μήνυμα, εάν και τα δύο παρουσιαστούν ταυτόχρονα. Αντίθετα, στις μικρές ηλικίες του δημοτικού σχολείου, έχει διαπιστωθεί ότι κάθε χιούμορ είναι «καλοδεχούμενο», είτε σχετίζεται άμεσα είτε καθόλου με το μάθημα (Χανιωτάκης, 2010).

Το χιούμορ μπορεί να γίνει προσβλητικό, εάν δε γίνεται σωστή χρήση του. Το χιούμορ που αφορά στο φύλο, στη φυλή, στον πολιτισμό, στη θρησκεία ή στις ικανότητες των μαθητών θα ήταν προτιμότερο να αποφεύγεται, καθώς η άκομψη και ακατάλληλη χρήση του επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα από τα επιθυμητά. Επίσης, ακατάλληλο θεωρείται το χιούμορ που αναφέρεται με αρνητική χροιά σε άτομα ή ομάδες ατόμων που δεν εκπροσωπούνται στην τάξη (O'Neil, 2019).

Οι αρνητικές πλευρές του χιούμορ όπως είναι η περιφρόνηση, ο χλευασμός, η γελοιοποίηση, η κοροϊδία πρέπει να απουσιάζουν από το ρεπερτόριο ενός εκπαιδευτικού, αφού υποτιμούν και υποβαθμίζουν τον μαθητή.

Το Instructional Humor Processing Theory (IPHT) συνδέει με έναν απλό τρόπο τη χρήση του χιούμορ με τη μάθηση. Σύμφωνα με το IPHT, το χιούμορ που δηλώνει τον αυτοσαρκασμό του δασκάλου μπορεί να έχει θετική ή αρνητική χροιά ανάλογα με τη συναισθηματική ανταπόκριση του μαθητή στο χιούμορ. Συγκεκριμένα, αν ο μαθητής αντιληφθεί το χιούμορ, τότε τα αποτελέσματα είναι θετικά, αφού μειώνεται η απόσταση μεταξύ μαθητή και δασκάλου. Αντίθετα, εάν ο μαθητής θεωρήσει τον δάσκαλο αναξιόπιστο λόγω της «αποτυχίας» του, τότε ο πρώτος χάνει το κίνητρο και τα

αποτελέσματα της μαθησιακής διαδικασίας είναι αρνητικά (Wanzer, Frymier, & Irwin, 2010).

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το χιούμορ, όπως και το γέλιο, συνδέονται στενά με τη άσκηση εξουσίας. Ωστόσο, τα υποτιμητικά «χιουμοριστικά» σχόλια δεν εμφανίζονται μόνο διαμαθητικά αλλά και στη σχέση δασκάλου-μαθητών. Το χιούμορ που χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτικό με σκοπό να επιβεβαιώσει ή να ενισχύσει τη θέση εξουσίας του κρίνεται ακατάλληλο για τη σχολική τάξη. Η αρνητική αυτή στάση του εκπαιδευτικού καμουφλαρισμένη ως χιούμορ αποτελεί ύπουλη μορφή επιθετικής συμπεριφοράς, η οποία προσβάλλει και ταπεινώνει τους μαθητές (Χανιωτάκης, 2010).

2.3.1 Το «παιδαγωγικό» χιούμορ

Σύμφωνα με τον F. Bollnow, «παιδαγωγικό» χιούμορ ορίζεται το χιούμορ που αποτελεί πρακτική διαχείρισης της σχολικής τάξης αμβλύνοντας εντάσεις και δυσκολίες που παρουσιάζονται. Το χιούμορ ως διδακτική πρακτική δεν επιλύει κάθε είδους πρόβλημα που μπορεί να διαταράσσει την ομαλή εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, η χρήση του από τον εκπαιδευτικό αποτελεί βοηθητικό εργαλείο διότι ελαττώνει την ένταση, ανακουφίζει και χαλαρώνει τους μαθητές.

Οι μαθητές πολύ συχνά μεταβαίνουν από μία κατάσταση ηρεμίας, σε μία κατάσταση έντονης αναστάτωσης που τους προκλήθηκε έπειτα από ένα δυσάρεστο συμβάν. Ο εκπαιδευτικός, αφού αποστασιοποιηθεί συναισθηματικά, μπορεί να απαλύνει την ένταση των μαθητών, χρησιμοποιώντας το χιούμορ (Χανιωτάκης, 2010). Ο Ziv (1988) μετά από σχετικές έρευνες που πραγματοποίησε, εξήγαγε το συμπέρασμα ότι το χιούμορ ελαττώνει την επιθετικότητα που εμφανίζεται στους μαθητές μετά από εμπειρίες ματαίωσης ή απογοήτευσης (Ziv, 1988). Το παρόν εύρημα είναι ιδιαίτερα χρήσιμο, εάν αναλογιστούμε ότι πολλά από τα ζητήματα πειθαρχίας που παρουσιάζονται στην τάξη είναι αποτέλεσμα σχολικής ή προσωπικής απογοήτευσης (Gorham & Christophel, 1990).

Ο εκπαιδευτικός καλείται να στέκεται κοντά στα παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, διατηρώντας παράλληλα θέση υπεροχής και να επιλύει το εκάστοτε ζήτημα που παρουσιάζεται με τρόπο που θεωρεί καταλληλότερο, χωρίς να ταυτίζεται συναισθηματικά (Χανιωτάκης, 2010). Ένας άρτια καταρτισμένος εκπαιδευτικός έχει συμπεριλάβει στην παλέτα των πρακτικών του τη χρήση του χιούμορ στις περιπτώσεις που αυτό εκτιμά πως θα βοηθήσει.

2.4 Εφαρμογή του χιούμορ στην τάξη

Κατά τη διάρκεια της μάθησης, η εμπλοκή όσο το δυνατόν περισσότερων αισθήσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία καθιστά την κατανόηση του αντικειμένου πιο αποτελεσματική. Το χιούμορ αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού (Berk, 1996).

Μία από τις πιο αποτελεσματικές εφαρμογές του χιούμορ στη σχολική τάξη είναι η χρήση κόμικς, χιουμοριστικών εικόνων ή ιστοριών σε σύνδεση πάντα με το αντικείμενο μάθησης. Ταυτόχρονα, προτείνεται η χρήση χιουμοριστικών εικόνων που συνάδει με το προφίλ του δασκάλου, έτσι ώστε να αποφεύγεται η μίμηση. Οι περισσότεροι συμφωνούν στην αποτελεσματικότητα των σύντομων αστείων, διότι δίνουν έναν ευχάριστο τόνο στο μάθημα, χωρίς να καταναλώνεται πολύς χρόνος στην επεξεργασία τους και χωρίς να διακόπτεται η ροή του μαθήματος (Neumann, Hood, & Neumann, 2009).

Για τους εκπαιδευτικούς με έμφυτη την τάση για χιούμορ, προτείνεται η αυθόρμητη χρήση του που φανερώνει τον αυθεντικό χαρακτήρα του δασκάλου, τον κάνει πιο προσιτό και κρατά σε εγρήγορση τους μαθητές με γρήγορο μυαλό (Berk, 1996). Όταν ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί διδακτικές πρακτικές που ταιριάζουν με το προφίλ του, είναι πιο αποτελεσματικός, πετυχαίνει ευκολότερα τους στόχους που θέτει και διδάσκει τους μαθητές του με τρόπο ειλικρινή και αληθινό.

Μια άλλη εφαρμογή του χιούμορ στη σχολική πραγματικότητα είναι η εισαγωγή αστεϊσμών ή αστείων εκφράσεων στο έντυπο υλικό που δίνεται στους μαθητές. Φυσικά κάτι τέτοιο θα πρέπει να αποφεύγεται στα διαγωνίσματα, για να μην αποσπάται η προσοχή τους (Berk, 1996).

Υπάρχουν πολλοί τρόποι να ενταχθεί το χιούμορ στη σχολική καθημερινότητα. Κάποιες πιο πρακτικές ιδέες είναι: η ανάγνωση ενός αστείου από τον δάσκαλο στους μαθητές κάθε πρωί, η δημιουργία του «πίνακα των αστείων», η κατασκευή ενός αστείου κολλάζ, η χρήση αστείων προτάσεων ως παραδείγματα για την κατανόηση γραμματικών φαινομένων ή αστείων εκφωνήσεων σε προβλήματα αριθμητικής (Cornett, 1986).

Οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να έχουν κατά νου πως κάθε μαθητής αντιλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο όσα συμβαίνουν στο σχολείο και στη σχολική τάξη (Χανιωτάκης,

2010). Οι εμπειρίες, τα βιώματα, οι στάσεις και οι αξίες κάθε παιδιού διαμορφώνουν τον προσλαμβάνοντα τρόπο που αποκωδικοποιούν τις κοινωνικές τους σχέσεις αλλά και το χιούμορ που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο αυτών.

3. Συμπεράσματα

Η παρωχημένη άποψη του αυστηρού και σοβαρού σχολικού πλαισίου που δεν επιτρέπει το χιούμορ ως παιδαγωγική πρακτική, έχει μείνει στο παρελθόν. Το σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος επιβεβαιώνει τη θετική επίδραση του χιούμορ στη σχολική διαδικασία και ενθαρρύνει τη χρήση του στο σχολείο. Το χιούμορ και το γέλιο συμβάλλουν στη σωματική υγεία και ευεξία, στην καλή ψυχολογία, στην αντιμετώπιση του άγχους, όπως επίσης, και σε κοινωνικό επίπεδο. Ταυτόχρονα, το χιούμορ ωθεί τους ανθρώπους να εκφράσουν με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο συναισθήματα και απόψεις που θα ήταν αδύνατο να ειπωθούν με σοβαρότητα. Το χιούμορ ενισχύει την επικοινωνία, τη συναισθηματική εγγύτητα και την κοινωνική αποδοχή του ατόμου που το παράγει. Χτίζει με μοναδικό τρόπο γέφυρες επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων.

Στο σχολικό περιβάλλον οι μαθητές ενθαρρύνουν τη χρήση του χιούμορ από τον εκπαιδευτικό. Αυτό δε συμβαίνει μόνο για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Για τα παιδιά, το χιούμορ είναι ταυτισμένο με το γέλιο, όπως και το παιχνίδι. Το χιούμορ, επομένως, φέρνει στο μυαλό των παιδιών σκέψεις και συναισθήματα που τους δημιουργούνται όταν παίζουν. Εάν, λοιπόν, αποφάσιζαν τα παιδιά, τότε σίγουρα θα είχαμε ένα σχολείο τόσο ευχάριστο, όπως το παιχνίδι.

Αναφορές

- Χανιωτάκης, Ν. (2010). *Το Χιούμορ στη Διδασκαλία*. Ελληνικά Γράμματα.
- Τσάκωνα, Β. (2013). *Η Κοινωνιογλωσσολογία του Χιούμορ Θεωρία, Λειτουργίες και Διδασκαλία*. Γρηγόρη.
- O'Neil, S. (2019). *Humor in the Classroom: A Review of Current Literature*.
- Banas, J., Dunbar, N., Rodriguez, D., & Liu, S.-J. (2011, February 3). A Review of Humor in Educational Settings: Four Decades of Research. *Communication Education, 60*(1), 115-144.
- Carlson, K. (2011, February 1). The impact of humor on memory: Is the humor effect about humor? *Humor - International Journal of Humor Research, 24*(1).
- Ziv, A. (1988). Teaching and Learning with Humor. *The Journal of Experimental Education, 57*(1), 4-15.
- Kim, S., & Park, S.-H. (2017). Humor in the language classroom: A review of the literature. *Primary English Education, 23*(4), 241-262.
- Garner, R. L. (2006, January). Humor in pedagogy: How ha-ha can lead to aha! *College Teaching, 54*(1), 177-180.
- Askildson, L. (2005, January). Effects of humor in the language classroom: Humor as a pedagogical tool in theory and practice. *Arizona Working Papers in SLAT, 12*, 45-61.
- Wallinger, L. M. (1997, May 1). Don't Smile Before Christmas: The Role of Humor in Education. *NASSP Bulletin, 81*(589), 27-34.
- Violanti, M., Kelly, S., Garland, M., & Christen, S. A. (2018, May). Instructor Clarity, Humor, Immediacy, and Student Learning: Replication and Extension. *Communication Studies, 69*(3), 251-262.
- Smith, V., & Wortley, A. (2017, January). "EVERYONE'S A COMEDIAN." NO REALLY, THEY ARE: Using Humor in the Online and Traditional Classroom. *Journal of Instructional Research, 6*, 18-23.
- Machlev, M., & Karlin, N. (2016, September 1). Understanding the Relationship Between Different Types of Instructional Humor and Student Learning. *Sage Open, 6*(3).
- Reddington, E. (2015). Humor and Play in Language Classroom Interaction: A Review of the Literature. *Working Papers in TESOL & Applied Linguistics, 15*(2), 22-38.
- Deiter, R. (2003). The Use of Humor As a Teaching Tool in the College Classroom. *NACTA Journal, 20-28*.
- Berk, R. A. (1996). Student Ratings of 10 Strategies for Using Humor in College Teaching. *Journal on Excellence in College Teaching, 71-92*.

- Huss, J., & Eastep, S. (2016). The Attitudes of University Faculty toward Humor as a Pedagogical Tool: Can We Take a Joke? *Journal of Inquiry and Action in Education*, 8(1), 39-65.
- Torok, S., McMorris, R., & Lin, W. (2004). Is Humor an Appreciated Teaching Tool? Perceptions of Professors' Teaching Styles and Use of Humor. *College Teaching*, 14-20.
- Nasiri, F., & Mafakheri, F. (2015). Higher Education Lecturing and Humor: From Perspectives to Strategies. *Higher Education Studies*, 5(5), 26-31.
- Wanzer, M., Frymier, A., & Irwin, J. (2010). An Explanation of the Relationship between Instructor Humor and Student Learning: Instructional Humor Processing Theory. *Communication Education*, 1-18.
- Neumann, D., Hood, M., & Neumann, M. (2009). Statistics? You Must be Joking: The Application and Evaluation of Humor when Teaching Statistics. *Journal of Statistics Education*, 17(2).
- Martin, R. (2007). *The Psychology of Humor. An Integrative Approach*. Ontario: Elsevier.
- Loomans, D., & Kolberg, K. (2002). *The Laughing Classroom: Everyone's Guide to Teaching with Humor and Play*. California: HJ Kramer.
- Ramirez, R. (2013). *Humor in the Classroom: A Series of Three Workshop Plans*. Vermont: MA TESOL Collection.
- Attardo, S. (2010). *Linguistic Theories of Humor*. De Gruyter Mouton.
- Unsal, S., Aggam, R., & Aydemir, M. (2018). Humour-based Learning: From the Lens of Adolescents. *Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 8(1), 29-55.
- Gorham, J., & Christophel, D. (1990). The Relationship of Teachers' Use of Humor in the Classroom to Immediacy and Student Learning. *Communication Education*, 39(1), 46-62.
- Escarpit, R. (1972). *El Humor*. Buenos Aires: Biblioteca Cultural. Colección Cuadernos.
- Pellow, K., Chapman, A., & Foot, H. (1981). t's a Funny Thing, Humour. *Rocky Mountain Review of Language and Literature*, 34(4), 272.
- Κωνσταντινίδου-Σέμογλου, Ν. (2001). *Κόμικς, παιδιά και αστείο. Μία ψυχαναλυτική προσέγγιση ενός σημειωτικού είδους*. Αθήνα: Εξάντας.
- Σεμιτέκολου, Μ. (2005). Χιούμορ: Μία αναπτυξιακή θεώρηση. *Ψυχολογία*, 12(1), 42-61.
- Πετράκης, Κ. (2005). *Το ανατρεπτικό γέλιο*. Αθήνα: Ατραπός.
- Martin, R., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., & Weir, K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire. *Journal of Research in Personality*, 48-75.

- Martin, R. (2002). Is Laughter the Best Medicine? Humor, Laughter, and Physical Health. *Current Directions in Psychological Science*, 11(6), 216-220.
- Heidari-Shahreza, M. A. (2018). A cross-sectional analysis of teacher-initiated verbal humor and ludic language play in an English as a foreign language (EFL) context. *Cogent Education*, 5(1), 1-20.
- Mulkay, M., & Howe, G. (2008). Laughter for Sale. *Sociological Review*, 42(3), 481-500.
- Kaplan, R., & Pascoe, G. (1977). Humorous Lectures and Humorous Examples: Some Effects upon Comprehension and Retention. *Journal of Educational Psychology*, 69(1), 61-65.
- Powell, J., & Andresen, L. (1985). Humour and Teaching in Higher Education. *Studies in Higher Education*, 10(1), 79-90.
- Baldwin, E. (2007, 6 27). *Humor Perception: The Contribution of Cognitive Factors. Dissertation*. Georgia: Georgia State University.
- Seaward, B. (1992). Humor's Healing Potential. *Health progress*, 66-70.
- Norrick, N. (2003). Issues in Conversational Joking. *Journal of Pragmatics*, 1333-1359.
- Long, D., & Graesser, A. (1988). Wit and humor in discourse processing. *Discourse Processes*, 35-60.
- Cornett, C. (1986). *Learning Through Laughter: Humor in the Classroom*. Bloomington: Phi Delta Kappa Intl Inc.
- Seligman, M. (2005). *Positive psychology, Positive prevention, and Positive therapy*. Oxford: University Press.
- Strong, T. (2013). *Understanding Humour: A Teacher's Handbook*. Ontario: Queen's University.